

KS. RAFAŁ DETTLAFF

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

w Warszawie

ORCID: 0000-0002-2886-8464

Prawa i obowiązki duchownych na podstawie uchwał III Synodu Gdańskiego

DOI: <https://doi.org/10.26142/stgd-2019-012>

Streszczenie: Duchowni zajmują specyficzne miejsce wśród ludu Bożego, stąd prawodawca w Kodeksie prawa kanonicznego przewidział dla tego stanu odrębny katalog obowiązków i praw. Zawarta w Kodeksie dyscyplina ogólnokościelna, ze względu na specyfikę wspólnot partykularnych, powinna być aplikowana do odrębności Kościoła lokalnego. Uszczegółowienie i dostosowanie prawa powszechnego do warunków lokalnych jest zadaniem synodu diecezjalnego. Niniejsze opracowanie to analiza porównawcza poszczególnych praw i obowiązków osób duchownych zawarta w Statutach III Synodu Gdańskiego, w zestawieniu z poszczególnymi kanonami dotyczącymi tego zagadnienia w obowiązującym Kodeksie.

Słowa kluczowe: duchowni, prawa, obowiązki, synod, III Synod Gdański

The Rights and Duties of Clergymen, Based on the Resolutions of the Third Synod of Gdańsk

Summary: The clergy occupy a special place among the people of God, which is why the legislator in the Code of Canon Law for this state has provided a separate catalogue of duties and rights. The ecclesiastical discipline contained in the Code, due to the specificity of particular communities, should be applied to the distinctiveness of the local Church. Specifying and adjusting the common law to local conditions is the task of the diocesan synod. This study is a comparative analysis of individual rights and duties of clergy included in the Statutes of the Third Synod of Gdańsk, in combination with individual canons regarding this issue in the current Code.

Keywords: clergy, rights, duties, synod, the Third Synod of Gdańsk

Wprowadzenie

Synod diecezjalny stanowi zgromadzenie kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej diecezji pomagają biskupowi diecezjalnemu w refleksji nad doniosłymi sprawami lokalnymi oraz wspierają go w podejmowaniu decyzji, które mają usprawnić działalność Kościoła partykularnego¹. Zadaniem synodu jest nie tylko odnowienie duszpasterstwa diecezjalnego na poziomie ewangelizacyjno-formacyjnym, czy organizacyjno-instytucjonalnym, ale również rewizja obowiązujących norm oraz usprawnienia w zakresie administracyjno-prawnym. Statuty synodalne promulgowane przez biskupa diecezjalnego powinny zawierać magisterium uniwersalne oraz aplikować do realiów partykularnych dyscyplinę kanoniczną². Instrukcja Kongregacji ds. Biskupów oraz Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów na temat odbywania synodów diecezjalnych stanowi: „Poprzez dekrety synodalne biskup diecezjalny popiera i ponagla zachowywanie tych norm kanonicznych, które najbardziej przywołują sytuacje życia diecezjalnego, reguluje te materie, które prawo powierza jego kompetencji oraz aplikuje dyscyplinę ogólnokościelną do odrębności Kościoła partykularnego”³. Zatwierdzone przez biskupa deklaracje i dekrety synodalne, statuty i instrukcje, dotyczą zarówno instytucji kościelnych znajdujących się na terenie diecezji, jak i osób: wiernych świeckich oraz duchownych.

Diecezja Gdańska erygowana w dniu 30 grudnia 1925 roku⁴ (od roku 1992 Archidiecezja Gdańska⁵), w swojej historii przeżywała trzy synody diecezjalne. Pierwszy z nich odbył się w roku 1935, zaś kolejny miał miejsce w roku 1973, a jego celem było wprowadzenie nauki Soboru Watykańskiego II w życie kościoła lokalnego⁶. Dekretem z dnia 29 kwietnia 2001 roku Arcybiskup Metropolita Gdański Tadeusz Gocłowski zwołał trzeci synod w Archidiecezji Gdańskiej. Był on odpowiedzią na zakończony właśnie II Synod Plenarny w Polsce. Jednocześnie w swoim słowie wypowiedzianym do kapłanów z okazji Wielkiego

¹ Por. W. Góralski, *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988) nr 3-4, s. 41; J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy Kościoła partykularnego*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997) nr 3-4, s. 25.

² Por. T. Rozkruit, *Nowa Instrukcja o synodach diecezjalnych*, „Prawo Kanoniczne” 42 (1999) nr 1-2, s. 150.

³ *Congregatio pro Episcopis, Congregatio pro Gentium Evangelizatione, Instructio De Synodis dioecesis agendis*, 19 III 1997, „Acta Apostolicae Sedis” 89 (1997), s. 720.

⁴ Por. Pius PP. XI, *Ditionis Polonicae. De nova dioecesium latini ritus circumscriptione “Vixdum Poloniae unistas”* (28.10.1925), „Acta Apostolicae Sedis” 17 (1925), s. 521-528.

⁵ Por. Ioannes Paulus PP. II, *Nova Polonicarum circumscriptionum ecclesiasticarum compositio „Totus Tuus Poloniae Populus”* (25.03.1992), „Acta Apostolicae Sedis” 84 (1992), s. 1099-1112; tekst polski w: „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 3 (1992), nr 2, s. 4-27.

⁶ Por. *Kościół w Gdańsku i na Pomorzu Gdańskim w swej tysiącletniej historii*, w: Statuty III Synodu Gdańskiego, tom I, Gdańsk 2001, s. 19-31.

Czwartku 2001 roku Metropolita Gdański zaznaczył, że Archidiecezja Gdańska w aktualnym kształcie ma podwójne doświadczenie: gdańskie i chełmińskie, dlatego też zadaniem synodu będzie ujednoczenie różnych doświadczeń dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej⁷. Różnorodność doświadczeń, do których w przywołanej wypowiedzi nawiązał biskup, odnosiła się również do duchowieństwa. Kapłani pracujący na terenie Archidiecezji Gdańskiej otrzymali bowiem formację w kilku seminariach duchownych oraz wychowywani byli w tradycjach odrębnych diecezji. Statuty III Synodu Gdańskiego, uroczyste promulgowane 29 grudnia 2001 roku, a obowiązujące od 25 marca 2002 roku, odnosząc się do różnych płaszczyzn życia i działalności Archidiecezji Gdańskiej, nie pominęły tematu duchowieństwa. Ujednoczenie różnorodnych doświadczeń dla dobra całej Archidiecezji Gdańskiej, obok przypomnienia obowiązujących norm ogólnokościelnych, znalazło swoje odbicie w przepisach synodalnych odnoszących się do kapłanów. Niniejsze opracowanie ma na celu przywołanie praw i obowiązków wspólnych wszystkim duchownym, które to normy zawarte zostały w uchwałach III Synodu Gdańskiego.

I. Aplikacja norm kodeksowych w dokumentach III Synodu Gdańskiego

Jednym z zadań synodu diecezjalnego jest aplikacja dyscypliny ogólnokościelnej do odrębności Kościoła partykularnego⁸. Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II zagadnienie obowiązków i praw duchownych ujął w księdze drugiej, w części pierwszej, w kanonach 273-289⁹. Przywołane kanony są wspólne osobom, których prawo nazywa duchownymi. Na mocy motu proprio *Ministeria quaedam* papieża Pawła VI, duchownym staje się mężczyzna ochrzczony poprzez przyjęcie święceń diakonatu¹⁰. Prawo to zostało inkorporowane do aktualnego Kodeksu¹¹. Prawodawca precyzuje też, że do stanu duchownego, należą: diakoni, prezbiterzy

---

⁷ Por. Metropolita Gdański do swoich kapłanów przed rozpoczęciem perygrynacji obrazu *Chrystusa Miłosiernego* i III Synodu Diecezjalnego, w: Statuty III Synodu Gdańskiego, tom I, Gdańsk 2001, s. 9.

⁸ Por. M. Sitarz, *Synod diecezjalny w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 27 (2014), s. 95.

⁹ Por. kan. 273-289, *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

¹⁰ Por. Pauli PP. VI, *Litterae Apostolicae Ministeria quaedam* motu proprio datae quibus disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur (15.08.1972), AAS 64 (1972), s. 529-534, tekst polski w: Paweł VI, List motu proprio wprowadzające nową dyscyplinę w odniesieniu do tonsury, święceń niższych i subdiakonatu w Kościele Łacińskim, „Wiadomości Diecezji Lubelskiej” 1 (1973), s. 1-5.

¹¹ Por. kan. 266 § 1, KPK/83.

i biskupi¹². Duchowni (*clerici*), to zatem ci, którzy przyjęli święcenia¹³: w stopniu diakonatu, prezbiteratu lub episkopatu. Przywołane powyżej kanony Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II dotyczą duchownych, niezależnie od pełnionych przez nich zadań. W odrębnych kanonach kodeks ujmuje te uprawnienia i zobowiązania duchownych, które wynikają z piastowanej przez nich funkcji czy urzędu¹⁴. Aplikacja omawianych norm kodeksowych do prawa partykularnego Archidiecezji Gdańskiej, która została dokonana w dokumentach III Synodu Gdańskiego posiada podobny schemat. Oznacza to, że statuty synodalne odrębnie ujmują prawa i obowiązki wszystkich duchownych, a w innych miejscach określają prawa i obowiązki tych duchownych, którzy znaleźli się w specyficznych warunkach ze względu na zadanie zlecone im przez biskupa diecezjalnego lub ze względu na aktualną sytuację życiową. Rozdział II Statutów III Synodu Gdańskiego został zatytułowany „Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem”¹⁵. Jest to fragment dokumentów synodalnych, w którym omówiony został teologiczny wymiar powołania i służby kapłańskiej oraz przywołana nauka i dyscyplina Kościoła dotycząca zobowiązań ciążących na osobach duchownych. Niektóre prawa i obowiązki odnoszące się do wszystkich duchownych zostały rozproszone w innych miejscach statutów synodalnych. Podobnie jest z uprawnieniami i zobowiązaniami dotyczącymi duchownych piastujących urzędy i sprawujących określone funkcje.

II. Obowiązki wszystkich duchownych zawarte w Statutach III Synodu Gdańskiego

Duchowni realizują swoje pasterskie powołanie poprzez posługę wśród wiernych, do których zostają posłani. Posługę tę ukierunkowują na realizację zbawczej misji Kościoła. Z racji przyjętych święceń nabywają nie tylko należne im prawa, lecz zaciągają również szczególne obowiązki¹⁶. Statuty III Synodu Gdańskiego przypominają nauczanie Kościoła w tym zakresie. Synod w swoim podstawowym wymiarze ma charakter pastoralny, a nie kanoniczny. Treść dokumentów synodalnych stanowi więc raczej przypomnienie ogólnych zasad oraz ich uzasadnienie teologiczne niż ujęcie normatywne praw i obowiązków osób duchownych.

¹² Por. kan. 1009 § 1 KPK/83; por. J. Krukowski, *Kanon 207*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, Tom II/1 Księga II, Lud Boży*, Poznań 2005, s. 21.

¹³ Por. W. Góralski, *Lud Boży, Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996, s. 13.

¹⁴ Por. E. A. Sweeny, *The Obligations and Rights of the Pastor of a Parish According to The Code of Canon Law*, Ottawa 2002, s. 51-52.

¹⁵ Por. Statuty III Synodu Gdańskiego, tom I, Gdańsk 2001, s. 114-158 [dalej: Statuty, tom I].

¹⁶ Por. J. Wroceński, *Zajęcia zakazane duchownym według Kodeksu Jana Pawła II i uchwał polskich synodów*, w: *Domine, ego servus tuus. Księga Pamiątkowa z okazji 50-lecia kapłaństwa ks. oficjara dr Stefana Kośnika*, red. J. Babiński, Warszawa 2009, s. 461-462.

1. Obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa papieżowi oraz własnemu ordynariuszowi

Statuty synodalne nawiązując do ujętego w kanonie 273 Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II obowiązku okazywania posłuszeństwa papieżowi oraz własnemu ordynariuszowi odwołują się do wymogu radykalizmu ewangelicznego w życiu kapłanów. Radykalizm ten winien przejawiać się w ewangelicznej radzie posłuszeństwa, która obok czystości i ubóstwa stanowi konkretny wyraz miłości pasterskiej¹⁷. Statuty ukazują teologiczny wymiar posłuszeństwa kapłańskiego, które widoczne jest w usposobieniu ducha, dzięki któremu kapłan jest gotów szukać nie własnej woli, ale woli Tego, który go posłał. Ponadto dokumenty synodalne wyjaśniają, że posłuszeństwo kapłańskie posiada wymiar apostolski, wspólnotowy i pastoralny, służąc budowaniu Kościoła przez stałą dyspozycyjność kapłana w podejmowaniu zadań wyznaczonych mu przez władzę kościelną¹⁸. Termin władza kościelna należy tu rozumieć szeroko, jako przekazany przez Chrystusa apostołom i ich następcom autorytet, który ma służyć pożytkowi wiernych¹⁹. Teologię władzy kościelnej dokumenty synodalne ukazują w opracowaniu zatytułowanym „Teologia Kościoła”, w rozdziale: „Kościół hierarchiczny” przypominając, że „Papież jako zastępca Chrystusa i Pasterz całego Kościoła ma pełną, najwyższą i powszechną władzę nad Kościołem”²⁰. Dokumenty synodalne precyzują też, że kapłan winien okazywać posłuszeństwo biskupowi, do którego należy odważnie zwracać się z inicjatywami i potrzebami parafii będąc jednocześnie zawsze w gotowości do poddania się jego decyzji²¹. Dodać należy, że Statuty III Synodu Gdańskiego w żadnym miejscu nie wspominają o kanonicznym obowiązku okazywania szacunku papieżowi oraz własnemu ordynariuszowi, wynikającemu z kanonu 273 KPK/83.

2. Obowiązek przyjęcia i wypełnienia zadania powierzonego przez ordynariusza

Obowiązek przyjęcia zadań zleconych przez ordynariusza wynika z kan. 274 § 2 Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II. Literatura przedmiotu za jedno

¹⁷ Por. tamże, nr 192, s. 118.

¹⁸ Por. tamże, nr 193, s. 118-119.

¹⁹ Por. M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 21-25.

²⁰ *Teologia Kościoła*, w: Statuty, tom I, s. 34.

²¹ Por. Statuty, tom I, nr 193, s. 119.

ze źródeł tego zobowiązania uznaje akt inkardynacji²². Statuty synodalne połączyły go z posłuszeństwem wobec władzy kościelnej. Posłuszeństwo wyraża się bowiem w gotowości poddania się decyzjom biskupa, również w zakresie powierzonych przez nie go zadań, funkcji czy urzędów. Statuty synodalne kładą nacisk na konieczność kapłańskiej postawy *sentire cum Ecclesia*, czyli zjednoczenia, współmyślenia, współprzeżywania swoich spraw w zjednoczeniu z całym Kościołem. W praktyce ta postawa widoczna jest w przyjmowaniu i wykonywaniu w duchu wiary poleceń i nakazów papieża oraz biskupa, a także działanie w duchu służebnego i pokornego oddania się powierzonym sobie wiernym²³. Prawodawca kościelny ustala, że obowiązek przyjęcia i wiernego wypełniania zadania powierzonego przez biskupa nie jest absolutny. Istnieje możliwość wyrażenia swojej dezaprobaty wobec nakazu własnego ordynariusza, jeśli jest ona usprawiedliwiona prawnie uznaną przeszkodą²⁴. Może ją stanowić np. choroba, inwalidztwo lub inne zadanie kościelne prawnie wykonywane. Jednakże zasadność odnowy przyjęcia urzędu kościelnego zawsze ocenia własny ordynariusz. Statuty synodalne podają zasadę, w myśl której prezbiterzy powinni odważnie występować i przedkładać swojemu biskupowi inicjatywy własne oraz potrzeby parafii, w której posługują, będąc jednocześnie zawsze gotowi poddać się jego decyzji²⁵.

3. Obowiązek współpracy z innymi duchownymi i popierania misji świeckich w Kościele

Jednym z podstawowych zadań, koniecznym dla budowania wspólnoty kościelnej jest wzajemna współpraca pomiędzy duchownymi oraz na linii duchowni - świeccy²⁶. Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II obowiązek ten ujmuje w kanonie 275. Statuty III Synodu Gdańskiego nawiązują do omawianego kanonicznego obowiązku współpracy przypominając, że jedność, która zespala prezbiterów z biskupem oraz nawzajem między sobą, wyraża istotę kapłańskiej służby, która powinna być spełniana jako dzieło wspólne²⁷. Węzłami łączącymi duchownych, w myśl prawodawcy, powinny być braterstwo i modlitwa. Wyświęcony kapłan, zarówno diecezjalny, jak i zakonny, na mocy sakramentu święceń pozostaje w łączności

²² Por. J. Krukowski, *Kanon 274*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 95.

²³ Por. Statuty, tom I, nr 190, s. 118.

²⁴ Por. kan. 274 § 2, KPK/83.

²⁵ Por. Statuty, tom I, nr 193, s. 119.

²⁶ Por. P. Wierzbicki, *Współpraca wiernych świeckich z duchownymi w Kościele partykularnym według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2016, s. 33.

²⁷ Por. Statuty, tom I, nr 187, s. 117.

z innymi członkami prezbiterium przez miłość, posługę i braterstwo²⁸. III Synod Gdański nawiązuje do tej zasady nauczając, że prezbiterzy są braćmi wśród braci i sługami Kościoła – komunii, aby w jedności z papieżem, własnym biskupem oraz w ścisłej więzi z całym prezbiterium tworzyć wspólnotę kościelną²⁹. Ponadto statuty synodalne przypominają teologiczny sens oraz zasady współpracy duchowieństwa z wiernymi świeckimi: „Synod zaleca duchowieństwu i wiernym świeckim prowadzenie dialogu i współpracy w atmosferze zaufania, miłości i prawdy w celu pełniejszego wcielania w życie Kościoła i świata wymagań Ewangelii. Przedmiot i formy dialogu oraz współpracy apostołskiej, w zależności od potrzeb i okoliczności, powinny być ustalane przez duszpasterzy i wiernych świeckich”³⁰. Warunkiem współpracy duchownych i świeckich jest wzajemne uznanie chrześcijańskiej godności i kościelnej tożsamości oraz uznanie odrębności i promowanie misji każdego z omawianych stanów³¹. Synod zwraca uwagę, że wzajemna autonomia, a jednocześnie chęć wspólnej pracy w dziele ewangelizacji stwarza możliwość dotarcia do szerszego kręgu ludzi efektywniejszej realizacji pracy apostołskiej. Jednocześnie dokumenty synodalne przypominają wiernym świeckim ich prawo do przedstawiania swoich potrzeb i poglądów pasterzom Kościoła³².

4. Obowiązek dążenia do świętości

Statuty synodalne w kilku miejscach odnoszą się do obowiązku duchownych ujętego w kan. 276 Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II, a dotyczącego dążenia do świętości. Podejmując zagadnienie życia duchowego kapłanów dokumenty synodalne stwierdzają, że kapłaństwo jest ściśle związane z wezwaniem do świętości, które ma swoje źródło w przyjętych święceniach, a tym samym w upodobnieniu kapłana do Chrystusa. Świętość kapłańska jest ukierunkowana chrystocentrycznie i polega na zjednoczeniu z Jezusem i działaniu w Jego imieniu. Statuty stwierdzają, że „Kapłani realizują powołanie do świętości, wypełniając gorliwie swe obowiązki, wynikające z uczestniczenia w prorockiej, kapłańskiej

---

²⁸ Por. L. Sabbaresi, *I fedeli costituiti popolo di Dio. Commento al Codice Diritto Canonico libro II*, parte I, Roma 2003, s. 101.

²⁹ Por. Statuty, tom I, nr 186, s. 116.

³⁰ Statuty, tom I, nr 332b, s. 178.

³¹ Por. D. Lipiec, *Trudności we współpracy duchowieństwa i laikatu*, „Studia Teologiczne – Białystok – Drohiczyn - Łomża” 20 (2002), s. 207-209; W. Wesoty, *Kapłan i laikat w Kościele*, w: *Sacerdos Alter Christus. Kapłan w życiu i posłudze Kościoła na progu trzeciego tysiąclecia. Księga Jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin ks. prof. zw. dr. hab. Władysława Nowaka*, red. S. Ropiak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2010, s. 382.

³² Por. Statuty, tom I, nr 310, s. 167, kan. 212 §2, KPK/83.

i królewskiej misji Chrystusa”³³. Zdanie to w swojej treści łączy się z kan. 276 KPK/83, który stanowi, że duchowni powinni przede wszystkim wiernie i niestrudzenie wypełniać obowiązki pasterskiej posługi³⁴. Ponadto statuty synodalne uszczegóławiają codzienne obowiązki i zadania duchowe życia kapłańskiego, które powinny stać się drogą do świętości. Są to następujące zadania: codzienna Msza święta i adoracja eucharystyczna; sakrament pokuty, codzienny rachunek sumienia i kierownictwo duchowe; odprawianie Liturgii Godzin; medytacja z wykorzystaniem tekstów Liturgii Słowa; lektura Pisma Świętego; pobożność maryjna; przyjazne i odpowiedzialne bycie ze wspólnotą i we wspólnocie kapłańskiej; roztropne i wzbogacające wykorzystanie czasu, w tym także na odpoczynek oraz regenerację fizyczną i psychiczną; korzystanie z przewidzianych w programie diecezjalnym form stałej formacji kapłańskiej³⁵. Wymienione zadania są spójne z wymienionymi w kan. 275 Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II. Prawodawca kodeksowy wymienia ponadto obowiązek odprawiania rekolekcji, według przepisów prawa partykularnego. Statuty synodalne precyzują, iż w Archidiecezji Gdańskiej kapłani zobowiązani są do odprawiania dni skupienia (w miarę możliwości co miesiąc) i corocznych rekolekcji (organizowanych w Archidiecezji lub poza jej terenem). Ponadto prawodawca partykularny dodaje dodatkowe zobowiązanie: kapłani odprawiający doroczne rekolekcje poza diecezją powinni przedstawić w Kurii Metropolitalnej pisemne zaświadczenie o ich odbyciu³⁶.

5. Obowiązek zachowania wstrzemięźliwości i celibatu

Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II stanowi, iż celibat będący darem Bożym, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łączyć się z Chrystusem, a także posługiwać Bogu i ludziom, ma swoje źródło we wstrzemięźliwości, którą duchowni mają obowiązek zachować ze względu na Królestwo niebieskie³⁷. Stosowność celibatu w życiu kapłańskim opiera się na podstawach teologicznych i duchowych. Symbolizuje on istotę służby wykonywanej w możliwie skuteczny sposób. Im bardziej życie kapłańskie oddane jest niepodzielnym sercem Chrystusowi, tym bardziej owocna i wiarygodna jest jego posługa³⁸. W Statutach III Synodu Gdańskiego został podjęty temat celibatu kapłańskiego

³³ Statuty, tom I, nr 188, s. 117.

³⁴ Por. kan. 274 § 2, 1°, KPK/83.

³⁵ Por. Statuty, tom I, nr 196, s. 120-121.

³⁶ Por. Statuty, tom I, nr 219, s. 128.

³⁷ Por. kan. 277 § 1, KPK/83.

³⁸ Por. J.E. Lynch, *can. 277*, w: red. J.A. Coridem, T.J. Green, D.E. Heintschel, *The Code of Canon Law. A text and commentary*, New York/Mahwah 1985, s. 209.

oraz uzasadniony jego sens teologiczny i praktyczny. Celibat kapłański należy postrzegać jako dar z siebie na rzecz Kościoła. Źródłem tego zobowiązania jest bowiem własna wola kandydata do święceń³⁹. Statuty przypominają, że celibat kapłański należy rozumieć jako aspekt pozytywnego ukierunkowania, bodziec miłości pasterskiej i jako szczególny udział w ojcostwie Boga oraz płodności duchowej Kościoła. Jest on też okazją do większej dyspozycyjności na rzecz Kościoła oraz ułatwia poświęcenie się wspólnocie, wśród której kapłan duszpasterzuje⁴⁰. Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II przewiduje, że biskup diecezjalny może wydać bardziej szczegółowe normy w kwestii obowiązku zachowania wstrzemięźliwości i celibatu. Dokumenty synodalne nie zawierają jednak dodatkowych dyspozycji w tej kwestii.

6. Obowiązek stałej formacji duchownych

Prawodawca kodeksowy zobowiązuje duchownych do kontynuacji studiów z zakresu teologii oraz z innych dziedzin, które mogłyby przyczynić się do ułatwienia posługi duszpasterskiej⁴¹. Dokumenty Soboru Watykańskiego II, jak też posoborowa adhortacja Jana Pawła II *Pastores dabo Vobis* uściślają, że istnieją cztery podstawowe wymiary formacji kapłańskiej: ludzka, duchowa, intelektualna i duszpasterska⁴². Statuty III Synodu Gdańskiego poświęcają temu tematowi cały rozdział określając na czym polega stała formacja i jakie jest jej teologiczne uzasadnienie, uszczegóławiając aspekty tej formacji w duchu posoborowego nauczania Kościoła, wskazując na czas, sposoby i środki formacji stałej oraz odnosząc się do szczegółowych sytuacji życia kapłańskiego⁴³. Pośród tych sytuacji dokumenty synodalne wymieniają kapłanów seniorów, kapłanów dotkniętych chorobą i cierpieniem oraz duchownych przeżywających trudności życia kapłańskiego prowadzące nawet do doświadczenia kryzysu. Kodeks prawa kanonicznego stanowi, że kapłani mają uczestniczyć w zorganizowanych konferencjach i wykładach według przepisów prawa partykularnego⁴⁴. Statuty synodalne ustanawiają tego rodzaju normy i ujmują je w *Instrukcji dotyczącej stałej formacji kapłańskiej w Archidiecezji Gdańskiej*⁴⁵. Instrukcja uszczegóławia ilość i program spotkań formacyjnych dla wszystkich

³⁹ Por. M. Grochowina, *Zobowiązanie duchownych do celibatu według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 18.

⁴⁰ Por. Statuty, tom I, nr 194, s. 119.

⁴¹ Por. kan. 279, KPK/83.

⁴² Por. Cz. Rychlicki, *Aktualność soborowego przesłania o formacji kapłańskiej w 50 lat po Soborze*, „Studia Płockie” 42 (2014), s. 103.

⁴³ Por. Statuty, tom I, nr 201-227, s. 123-131.

⁴⁴ Por. kan. 279 § 2, KPK/83.

⁴⁵ Por. Statuty, tom II, 2.1, s. 139-143.

kapłanów, miejsca ich spotkań oraz odpowiedzialność programowo – organizacyjną. Następnie w sposób jeszcze bardziej szczegółowy odnosi się do formacji stałej młodych kapłanów: neoprezbiterów, kapłanów od drugiego do piątego roku po święceniach oraz kapłanów od szóstego do ósmego roku po święceniach. Dokument ustanawia jednocześnie obowiązkowy egzamin wikariuszowski dla duchownych z pięcioletnim stażem kapłańskim oraz egzamin proboszczowski po ósmym roku kapłaństwa. Ponadto dokumenty synodalne kładą nacisk na zapewnienie duchowieństwu stałej formacji liturgicznej tak, by duszpasterze przeniknięci duchem i mocą liturgii stali się nauczycielami dla wszystkich wiernych⁴⁶. Należy zwrócić uwagę, realizacji zadania stałej formacji kapłańskiej, w zakresie rozwoju intelektualnego, w Archidiecezji Gdańskiej służy Gdańskie Archidiecezjalne Kolegium Teologiczne w Gdyni. W ramach swojej działalności, we współpracy naukowej z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, organizuje ono 3 letnie studia podyplomowe z teologii praktycznej dla młodych księży. Celem studiów jest pogłębienie wiedzy z zakresu współczesnej problematyki duszpasterskiej, prawa kościelnego, teologii biblijnej, teologii dogmatycznej, teologii moralnej, ekumenizmu, duchowości i katechetyki. Po ukończeniu studiów uczestnicy otrzymują świadectwo ukończenia studiów podyplomowych, a także mają możliwość uzyskania tytuł licencjata teologii. Wydaje się, że normy prawa partykularnego wynikające ze Statutów III Synodu Gdańskiego są odpowiedzią na kodeksowe zobowiązanie duchownych do stałej formacji kapłańskiej.

7. Obowiązek prowadzenia prostego życia

Jednym z zobowiązań odnoszących się do duchownych jest obowiązek prowadzenia prostego życia oraz powstrzymania się od wszystkiego, co trąci próżnością. Wynika on z treści kanonu 282 Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II. Obowiązek ten łączy się bezpośrednio z dobrami materialnymi, których należy używać w taki sposób, aby starczyło na godziwe utrzymanie i wypełnianie wszystkich obowiązków własnego stanu. To, co duchownym zbywa, należy przeznaczyć na dobro Kościoła i dzieła miłości⁴⁷. Jan Paweł II nauczał, że duchowny powinien otrzymywać odpowiednie wynagrodzenie za swoją posługę, zgodnie z ewangeliczną zasadą (por. Łk 10, 7; Mt 10, 10), jednak urząd kościelny, jaki piastuje nie może być dla niego okazją do osobistego wzbogacenia się, czy też czerpania korzyści dla swoich krewnych⁴⁸. Dobra, które duchownym przypadają z racji wypełniania funkcji

⁴⁶ Por. Statuty, tom I, 638, s. 284.

⁴⁷ Por. kan. 282 § 2, KPK/83.

⁴⁸ Por. M. Kaczmarek, *Rady ewangeliczne w życiu kapłana w nauczaniu Jana Pawła II*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 5 (1996), s. 204.

kościelnej powinny być używane z poczuciem odpowiedzialności, umiarkowanie, z prawą intencją i właściwym dystansem do rzeczy materialnych. Przepisy synodalne nie definiują na czym polega „godziwe utrzymanie”, ale w nawiązaniu do przepisów kodeksowych zachęcają duchownych do realizacji ewangelicznej rady ubóstwa⁴⁹. Ponadto wyjaśniają, że ubóstwo polega na podporządkowaniu wszystkich dóbr najwyższemu dobru Boga i Jego Królestwa oraz, że praktykowanie tej rady ewangelicznej chroni i podtrzymuje w kapłanie wewnętrzną wolność. Statuty podkreślają też pewną praktyczną korzyść: ubóstwo ma charakter pastoralny, ponieważ pomaga duchownemu uważać biednych i najślabszych za powierzonych mu w szczególny sposób oraz czyni kapłana dyspozycyjnym i gotowym do pójścia wszędzie tam, gdzie jest najbardziej potrzebny. Ponadto synod zauważa, że dzięki realizacji rady ubóstwa kapłan potrafi stanąć u boku biednych, a także okazać solidarność z wysiłkami na rzecz ustanowienia bardziej sprawiedliwego społeczeństwa oraz być wrażliwym i lepiej rozumieć problemy społeczne i ekonomiczne⁵⁰.

8. Obowiązek rezydencji

Ustawodawca kościelny w obowiązującym kodeksie zawarł dyspozycję, iż duchowni nie powinni na dłuższy czas opuszczać swojej diecezji bez zezwolenia – przynajmniej domniemanego – własnego ordynariusza⁵¹. Stały pobyt duchownych w swojej diecezji, w której pełnią posługę wynika z ich obowiązku służby i z tym jest związane kodeksowe ograniczenie prawa do swobodnego przesiedlania się duchownych. Z przytoczonej normy kodeksowej wynika, iż obowiązek przebywania we własnej diecezji mają wszyscy duchowni, zarówno piastujący urzędy rezydencjalne, jak i nierezydencjalne, z tym jednak, że pierwsi muszą stale przebywać w miejscu pełnienia swojego urzędu, drudzy zaś - przynajmniej w granicach swojej diecezji⁵². Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II o obowiązku rezydencji stanowi wprost wobec: kardynałów⁵³, biskupów diecezjalnych⁵⁴, proboszczów⁵⁵, wikariuszy parafialnych⁵⁶. W literaturze przedmiotu istnieje przeświadczenie, iż obowiązek ten rozciąga się również w stosownym wymiarze na innych kapłanów pełniących

⁴⁹ Por. Statuty, tom I, 192, s. 118.

⁵⁰ Por. Statuty, tom I, 195, s. 120.

⁵¹ Por. kan. 283 § 1, KPK/83.

⁵² Por. J. Adamczyk, *Rezydencja duchownych w dyspozycjach Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) nr 3-4, s. 115.

⁵³ Por. kan. 356, KPK/83.

⁵⁴ Por. kan. 395 § 1, KPK/83.

⁵⁵ Por. kan. 533 § 1, KPK/83.

⁵⁶ Por. kan. 550 § 1, KPK/83.

urzędy zrównane z biskupem bądź proboszczem, bądź analogiczne, a także na tych duchownych, którzy z racji sprawowanej posługi kościelnej powinni być na stałe do dyspozycji wiernych. Należy tu zaliczyć: legatów papieskich, prałatów i opatów terytorialnych, wikariuszy i prefektów apostolskich, administratorów apostolskich ustanowionych na stałe, biskupów polowych, administratorów parafii, a także rektora seminarium i moderatorów seminaryjnych, kapelanów odpowiedzialnych za jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych, przełożonych zakonnych i innych⁵⁷. Ustawodawca kodeksowy zaznacza, że „dłuższy czas” pobytu poza miejscem rezydencji należy określić przepisami prawa partykularnego. W literaturze przedmiotu uznaje się, iż przez *notabile tempus* („znaczący czas”) należy rozumieć taką nieobecność w diecezji, która uniemożliwia duchownemu wypełnianie obowiązków służbowych⁵⁸. Statuty III Synodu Gdańskiego w żadnym miejscu nie określają ile wynosi „dłuższy czas”, po przekroczeniu którego na kapłanie ciąży obowiązek uzyskania aprobaty własnego ordynariusza na wyjazd poza diecezję. W statutach synodalnych tylko w dwóch miejscach mowa jest o obowiązku rezydencji, i to zawsze w odniesieniu do obowiązku ciążącego na wikariuszu⁵⁹. Duchowni Archidiecezji Gdańskiej nie są więc zobowiązani żadnymi dodatkowymi, partykularnymi przepisami w tej dziedzinie.

9. Obowiązek noszenia stroju kościelnego

Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II stanowi, że duchowni powinni nosić odpowiedni strój kościelny. Szczegółowe rozporządzenia dotyczące zasad noszenia stroju pozostawia dyspozycji właściwych Konferencji Episkopatów oraz miejscowym zwyczajom⁶⁰. Istota stroju duchownego polega na tym, iż jest on znakiem osoby, która we wspólnocie kościelnej i przez nią składa publiczne świadectwo szczególnej przynależności do Boga⁶¹. Według aktualnie przyjętego w Polsce zwyczaju strojem duchownym może być strój długi, czyli sutanna, lub strój krótki, charakteryzujący się ciemnymi spodniami z marynarką i rzymską koloratką. Przepis nie dotyczy diakonów stałych, chyba że prawo partykularne stanowi co innego⁶². Statuty III Synodu Gdańskiego zawierają regulację w tym zakresie.

⁵⁷ J. Adamczyk, *Rezydencja duchownych*, dz. cyt., s. 115-130.

⁵⁸ Por. J. Krukowski, *Kanon 283*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 107.

⁵⁹ Por. Statuty, tom I, 73, s. 82; Statuty, tom II, 1.16, *Rozporządzenie o prawach i obowiązkach księży wikariuszy*, s. 123.

⁶⁰ Por. kan. 284, KPK/83.

⁶¹ Por. T. Rincón-Pérez, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 266.

⁶² J. Krukowski, *Kanon 284*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 108.

Czytamy w nich, że kapłan powinien być rozpoznawany przez strój. Ubiór ten ma być wyraźnym znakiem poświęcenia i tożsamości wykonywania urzędu publicznego oraz przynależności duchownego do Boga i do Kościoła. Statuty synodalne ustalają, że „przy wykonywaniu czynności liturgicznych kapłani powinni być ubrani w sutannę. Podczas katechizacji szkolnej oraz innych zajęć duszpasterskich strój kapłański stanowi sutanna lub ciemny garnitur z koloratką (tzw. *clergyman*), który jest również codziennym ubiorem duchownych”⁶³. Wydaje się, że są to wyczerpujące i czytelne zasady prawa partykularnego dotyczące obowiązku noszenia stroju kościelnego.

10. Obowiązek powstrzymania się od tego, co nie przystoi duchownym

Ustawodawca kościelny w obowiązującym kodeksie stanowi, że duchowni powinni powstrzymać się od tego wszystkiego, co wprost nie przystoi ich stanowi⁶⁴. Kodeks nie wylicza, o jakie sytuacje konkretnie chodzi, nie wskazuje poszczególnych aktywności, które można by uznać za nieprzyzwoite. W literaturze przedmiotu wskazuje się na takie zajęcia zawodowe, które – choć same z siebie nie są złe – są jednak nieodpowiednie do stanu życia i powołania kapłańskiego⁶⁵. Niektórzy kanoniści podjęli próbę wyliczenia pewnych sytuacji, które nie przystają do charakteru powołania kapłańskiego, zaliczając do nich np. przesiadywanie w lokalach, w których podaje się alkohol, udział w gorszących widowiskach, oddawanie się grom hazardowym czy wykonywanie zawodów powszechnie uważanych za zaszczytne itp.⁶⁶. Kapłani zawsze powinni mieć na uwadze fakt, że ich powołanie skierowane jest ku celom wyższym i wartościom duchowym. Taka postawa sprzyja podejmowaniu właściwych decyzji i unikaniu tego, co świątowe. Należy jednak dodać, że prawodawca wydał w tej kwestii tylko pewne zarządzenie ogólne pozostawiając ostateczną kwalifikację konkretnych zachowań prawu partykularnemu. Ponadto uszczegóławiając tę dyspozycję ustawodawca kościelny najpierw zachęca duchownych do tego, aby sami rozsądzili, co nie przystoi ich stanowi, a następnie ustanawia zakazy, przez które ogranicza swobodę ich działania. Zakazy te dotyczą przyjmowania urzędów publicznych, z którymi łączy się udział w wykonywaniu władzy świeckiej oraz zakaz podejmowania się zarządu dóbr, które należą do osób lub urzędów świeckich, a z którymi łączy się obowiązek

⁶³ Statuty, tom I, 197, s. 121.

⁶⁴ Por. kan. 285 §§ 1 i 2, KPK/83.

⁶⁵ Por. J. Krukowski, *Kanon 285*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 109.

⁶⁶ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Olsztyn 2010, s. 93.

składania rachunków. Ponadto zakazuje się składania poręczeń i podpisywania weksli⁶⁷. Prawodawca stwierdza, że duchowni powinni powstrzymać się od zakładania lub przynależenia do stowarzyszeń, których cel jest nie do pogodzenia z obowiązkami stanu duchownego⁶⁸. W odrębnym kanonie prawodawca zabrania duchownym uprawiania handlu lub transakcji⁶⁹. Większość kanonistów traktuje handel i transakcję jako synonimy. W kanonistyce za transakcję uznaje się kupno rzeczy przeznaczonych lub nie do handlu, które w takiej samej formie zostają następnie sprzedane po wyższej cenie (np. obca waluta, papiery wartościowe, przedmioty artystyczne)⁷⁰. W kolejnym kanonie prawodawca zakazuje duchownym czynnego udziału w partiach politycznych oraz w kierowaniu związkami zawodowymi⁷¹. Ostatnim zakazem ujętym w ramy kodeksowe jest dobrowolne zaciąganie się do wojska⁷². Jedynie zgoda legalnej władzy kościelnej usprawiedliwia wymienione powyżej działania. Omawiany obowiązek powstrzymania się od wszystkiego, co nie przystoi duchownym nie znajduje wyrazistego określenia w prawie partykularnym Archidiecezji Gdańskiej. Statuty III Synodu Gdańskiego przypominają soborową i posoborową naukę Kościoła na temat sakramentu kapłaństwa, omawiają wymiary i cel posługi kapłańskiej, zwracają uwagę na eklezjologiczny wymiar kapłaństwa sakramentalnego oraz na życie duchowe kapłana, szeroko opisują również zasady formacji stałej kapłanów, ale nie zawierają konkretnych wskazówek dotyczących wyżej wymienionych okoliczności. W dokumentach synodalnych nie znajdujemy katalogu sytuacji, której wprost nie licują z powołaniem kapłańskim. Synod zwraca wprawdzie uwagę, zarówno duchownych jak i świeckich, na właściwy wymiar zaangażowania osobistego i instytucjonalnego w dialog polityczny podkreślając, że bezpośrednio zaangażowanie w życie polityczne jest domeną katolików świeckich⁷³. Prawodawca partykularny nie mówi jednak wprost o stosunku duchownych do życia politycznego i sposobach realizacji własnych poglądów, jako obywateli państwa. Poza tym aspektem, żadne z wymienionych zakazów dotyczących zaangażowania osób duchownych nie znajdują odzwierciedlenia w dokumentach synodalnych.

⁶⁷ Por. kan. 285 §§ 3 i 4, KPK/83.

⁶⁸ Por. kan. 278 § 3, KPK/83.

⁶⁹ Por. kan. 286, KPK/83.

⁷⁰ Por. T. Gałkowski, *Zakaz uprawiania handlu i dokonywania transakcji przez duchownych Kościoła katolickiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 25 (2016) 2, s. 84-85.

⁷¹ Por. kan. 287 § 2, KPK/83.

⁷² Por. kan. 289 § 1, KPK/83.

⁷³ Statuty, tom I, 977, s. 390.

11. Obowiązek popierania pokoju i zgody między ludźmi

Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II w kanonie 287 zobowiązuje duchownych do wspierania pokoju i harmonii opartej na sprawiedliwości⁷⁴. Postawa kapłanów w tej kwestii musi być zdecydowana i pozytywna, a dążenie do pokoju ma się odbywać w każdy rozsądny i możliwy do przeprowadzenia sposób. Duchowni swoim postępowaniem i głoszoną nauką mają odzwierciedlać nauczanie Kościoła, który szczególnie w ostatnich latach, wykazywał aktywną i pozytywną troskę o promocję pokoju i sprawiedliwości⁷⁵. Dyspozycję przytoczonego kanonu należy więc interpretować w duchu nauczania Kościoła, który wskazuje, że prawdziwy pokój między ludźmi polega przede wszystkim na poszanowaniu praw człowieka⁷⁶. Statuty III Synodu Gdańskiego przywołują nauczanie Kościoła na temat poszanowania podstawowych i niezbywalnych praw ludzkich, domagania się dobrobytu i rozwoju społecznego oraz utrwalania wartości pokoju, sprawiedliwości i bezpieczeństwa⁷⁷. W żadnym miejscu dokumentów synodalnych zadania te nie odnoszą się jednak wprost do duchownych. Nie znaczy to, że nie są one domeną duchowieństwa, gdyż to właśnie ono z racji szczególnego udziału w misji nauczycielskiej Kościoła zobowiązane jest do prezentowania i wcielania w życie Jego Magisterium.

III. Prawa wszystkich duchownych w Statutach III Synodu Gdańskiego

Duchowni obok obowiązków, które nakłada na nich prawodawca kodeksowy, posiadają również uprawnienia. Chociaż można uznać, że niektóre z prezentowanych w Kodeksie Jana Pawła II praw osób duchownych są wspólne wszystkim wiernym, to jednak zostały one wyodrębnione i zaznaczone jako odnoszące się do duchowieństwa. Są to uprawnienia wspólne wszystkim kapłanom, niezależnie od pełnionych przez nich funkcji kościelnych.

---

⁷⁴ Por. kan. 287 § 1, KPK/83.

⁷⁵ Por. A. McGrath, can. 287, w: *The Canon Law. Letter & Spirit. A practical guide to the Code of Canon Law*, red. G. Sheehy, R. Brown, D. Kelly, A. McGrath, London 1999, s. 165.

⁷⁶ Por. J. Krukowski, *Kanon 287*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 111.

⁷⁷ Statuty, tom I, 961, s. 385.

1. Prawo duchownych do otrzymania urzędów kościelnych

Ustawodawca kodeksowy zaznacza, że istnieją takie urzędy w Kościele, które piastować mogą tylko duchowni. Są to urzędy wymagające władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia⁷⁸. Pełnię władzy posiadają biskupi, którzy są spadkobiercami sukcesji apostołskiej, zostali obdarzeni najwyższym kapłaństwem oraz pełnią świętego posługiwania. Współpracownikami biskupa, wspierającymi go w jego apostołskim posłannictwie są prezbiterzy. Na mocy przyjętych święceń stają się oni pasterzami wiernych i celebryją kult Boży. Z kolei diakoni, choć są duchownym, to nie wypełniają właściwej posługi kapłańskiej. Mogą jednak sprawować przepisane im prawem funkcje kościelne⁷⁹. W prawie kościelnym świętą władzę (*potestas sacra*), która ze swej natury jest jedna, dzieli się ze względu na podmiot na władzę święceń (*potestas ordinis*) i na władzę rządzenia (*potestas regiminis seu iurisdictionis*). Pierwsza zasadniczo związana jest z ważnym przyjęciem święceń, druga zaś wiąże się z objęciem urzędu, który daje możliwość sprawowania władzy bądź z otrzymaniem delegacji⁸⁰. Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II nie zawiera ustawowej definicji władzy święceń. W literaturze przedmiotu uznaje się, że jest to władza, której akty odnoszą się do sprawowania kultu Bożego i uświęcania ludzi⁸¹. W doktrynie prawa kanonicznego za władzę rządzenia uznaje się wywodzące się od Chrystusa upoważnienie do kierowania wiernymi i do określenia ich działalności z poszanowaniem wolności osobistej, odpowiednio do celu Kościoła⁸². Kiedy mocą samego prawa władza ta łączy się z urzędem, nazywamy ją władzą zwyczajną, kiedy udziela się jej za pośrednictwem urzędu, mówimy o władzy delegowanej. Z cytowanego kanonu wynika wprost, że świeccy nie są zdolni przyjąć i sprawować urzędów do wykonywania których wymaga się władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia. Ustawodawca kodeksowy nie wylicza też, o jakie urzędy chodzi. Statuty III Synodu Gdańskiego przytaczają naukę Kościoła na temat rozróżnienia pomiędzy kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem urzędowym⁸³, przywołują też doktrynę o kapłaństwie urzędowym⁸⁴. Nie znajdujemy w nich pogłębionej refleksji nad tematem urzędów kościelnych, ale raczej podkreślenie potrzeby wspólnego posługiwania kapłanów z biskupem w Kościele, dla Kościoła i wobec Kościoła. Należy zauważyć, że dokumenty

⁷⁸ Por. kan. 274 § 1, KPK/83.

⁷⁹ Por. M. Ozorowski, *Urząd i posługa w Kościele*, „Studia Teologiczne” 22 (2004), s. 21.

⁸⁰ Por. F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, Białystok 2013, s. 84.

⁸¹ Por. Tamże.

⁸² Por. F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia...*, dz. cyt., s. 86.

⁸³ Statuty, tom I, 180-183, s. 114-115.

⁸⁴ Statuty, tom I, 187, s. 117.

synodalne nie mówią wprost o otrzymywaniu tychże urzędów, jako o kodeksowym prawie przysługującym osobom duchownym.

2. Prawo duchownych do zrzeszania się

W obowiązującym Kodeksie prawa kanonicznego zaznaczono, iż duchowni diecezjalni mają prawo zrzeszania się z innymi dla osiągnięcia celów zgodnych ze stanem duchownym⁸⁵. Uprawnienie to ma swoje źródło w prawie naturalnym i w godności osoby ludzkiej⁸⁶. Prawodawca zauważa, że cele dla których działają stowarzyszenia muszą być zbieżne z celami stanu kapłańskiego. Należy więc brać pod uwagę posługę dla zbawiania Ludu Bożego oraz działalność na rzecz osobistego uświęcenia kapłanów. Jeśli celem zrzeszenia byłoby pomnażanie środków materialnych i wzbogacanie się, należy uznać, że byłoby to obce duchowości kapłańskiej. Zbieżne z nią wydają się być te stowarzyszenia, które za cel obierają rozwój w zakresie kultury, teologii, misji, prawa, posługi charytatywnej, czyli takie które mają bezpośredni związek z misją Kościoła. Ustawodawca wskazuje wprost, że należy szczególnie doceniać te stowarzyszenia, które mają statuty zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną⁸⁷. Odnosząc omawiane uprawnienie do prawodawstwa partykularnego Archidiecezji Gdańskiej należy zauważyć, że w obowiązujących dokumentach synodalnych nie ma wprost mowy o prawie duchownych do zrzeszania się. Statuty synodalne zawierają wskazówki dotyczące eklezjologicznego wymiaru kapłaństwa sakramentalnego oraz przypominają o braterskim współdziałaniu dla realizacji celów Kościoła⁸⁸. W żadnym jednak miejscu dokumentów synodalnych nie ma normatywnych regulacji w tym zakresie.

3. Prawo do wynagrodzenia i opieki społecznej

Pośród różnych uprawnień, jakie Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II zapewnia osobom duchownym, znajduje się również to, które dotyczy wynagrodzenia i opieki społecznej⁸⁹. Sprawiedliwa zapłata za pracę stanowi fundamentalne prawo każdego człowieka. Istnieją trzy podstawy prawne, z których wynika uprawnienie duchownych do wynagrodzenia. Są nimi: wykonywana posługa,

⁸⁵ Por. kan. 278 § 1, KPK/83.

⁸⁶ Por. J. Krukowski, *Kanon 278*, w: red. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 101.

⁸⁷ Por. kan. 278 § 2, KPK/83.

⁸⁸ Statuty, tom I, 187, s. 117.

⁸⁹ Por. kan. 281 §§ 1 i 2, KPK/83.

stosunek inkardynacji i przynależność do prezbiterium⁹⁰. Treść kanonu 281 podaje ogólną zasadę, wskazującą na podstawie, dzięki której duchowni nabywają prawo do pobierania wynagrodzenia. Podstawą tą jest wypełnianie kościelnej posługi. Do takiej posługi kwalifikują się z pewnością wszystkie działania, które bezpośrednio związane są z kanonicznie powierzonym urzędem, a także te, które wynikają z władzy święceń. Kościelną posługą będą również wszystkie zadania powierzone duchownym przez ich zwierzchników, a wykonywane dla dobra wspólnoty Kościoła. Ostatecznie określenie „kościelnej posługi” jest kompetencją biskupa diecezjalnego, któremu w powierzonej diecezji przysługuje wszelka władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, i który zobligowany przez przepisy kodeksowe, koordynuje pracę duchownych na swoim terenie oraz troszczy się, aby właściwie wywiązywali się ze zleconych im zadań⁹¹. Jako przykłady takich działań można wymienić: katechizację, prowadzenie wykładów, czy też sprawowanie innych obowiązków w seminarium duchownym, wszelkie posługi duszpasterskie, sprawowanie sakramentów lub sakramentaliów, pracę w biurze parafialnym, pracę w sądzie kościelnym bądź też w kurii diecezjalnej. Analizując praktykę polskich Kościołów partykularnych, które w tym zakresie kierują się najczęściej wypracowanymi przez lata tradycjami, można wymienić następujące posługi, z których duchowni otrzymują uposażenie: praca katechetyczna, stypendia za sprawowane Msze święte, opłaty za pracę kancelaryjną, ofiary wypominkowe i z kolędy, ofiary składane z okazji spełniania posług kapłańskich (tzw. *iura stolae*), takie jak: udzielanie chrztu, asystowanie przy zawieraniu sakramentu małżeństwa, odprawianie pogrzebu kościelnego⁹². Statuty III Synodu Gdańskiego nie zawierają szczegółowych zasad i norm w odniesieniu do wynagrodzenia duchownych. Wydaje się, że prawodawca partykularny pomijając tę kwestię, pozostawia ją wypracowanej przez lata praktyce duszpasterskiej. Ustawodawca kodeksowy w rozwiązaniach dotyczących wynagrodzenia duchownych zawarł także dyspozycję dotyczącą opieki społecznej (*assistentia socialis*)⁹³. Jako podstawy takiej opieki ustawodawca kodeksowy wymienia: chorobę, niesprawność lub starość. Statuty III Synodu Gdańskiego zawierają pewne unormowania w tej dziedzinie. Znajdujemy w nich najpierw ogólną zasadę, że całe prezbiterium Kościoła Gdańskiego powinno otaczać szczególną troską kapłanów seniorów oraz chorych kapłanów. Następnie prawodawca partykularny stwierdza, że diecezja zapewnia kapłanowi przechodzącemu na rentę

⁹⁰ Por. D. Walencik, *Podstawy prawa duchownych do utrzymania w ujęciu Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych” XV, 2005, nr 1, s. 438.

⁹¹ Por. kan. 381 § 1, KPK/83.

⁹² Por. S. Dubiel, *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, Lublin 2007, s. 202-222.

⁹³ Por. kan. 281 § 2, KPK/83.

lub emeryturę odpowiednie mieszkanie i utrzymanie⁹⁴. Dokumenty synodalne nie zawierają bardziej szczegółowych unormowań w tej kwestii. W praktyce ustalenia te odbywają się pomiędzy zainteresowanym kapłanem i biskupem. W Archidiecezji Gdańskiej nie ma formalnie powołanego do istnienia domu dla kapłanów seniorów. Jeśli taka jest ich wola, w porozumieniu z biskupem diecezjalnym znajdują oni miejsce swojej rezydencji przy którejś z parafii na terenie Archidiecezji Gdańskiej. Dokumenty synodalne pośród różnych świadczeń pieniężnych, do których płatności zobowiązane są parafie, proboszczowie, wikariusze, i inni kapłani, wymieniają Fundusz Kapłański. W statutach nie ma szczegółowych informacji na jego temat. Został on powołany do istnienia 11 stycznia 2003 roku⁹⁵ i znowelizowany 31 maja 2019 roku⁹⁶. Fundusz Pomocy Kapłańskiej posiada swój regulamin⁹⁷, który jako cel zakłada niesienie pomocy braterskiej kapłanom Archidiecezji Gdańskiej znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej będącej skutkiem choroby, podeszłego wieku, niepełnosprawności lub innych sytuacji losowych. Regulamin określa zasady udzielania pomocy, która przekazywana jest na podstawie skierowanego wniosku rozpatrzonego przez powołaną do tego celu Komisję⁹⁸. Stworzone w Archidiecezji Gdańskiej normy prawa partykularnego wynikające ze Statutów III Synodu Gdańskiego są odpowiedzią na kodeksowe uprawnienie duchownych do wynagrodzenia i opieki społecznej.

4. Prawo do urlopu

Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II stanowi, że duchownym przysługuje prawo do wypoczynku. Okres i warunki należytych oraz wystarczających, corocznych wakacji mają być określone prawem ogólnokościelnym lub partykularnym⁹⁹. Urlopy wypoczynkowe są społecznym, powszechnym, podmiotowym prawem pracowników. Uprawnienie to ma charakter osobisty. Jest gwarantowane prawem państwowym i wynika z realizacji głównego celu, jakim jest zapewnienie pracownikowi czasu na regenerację sił, a co za tym idzie, zdrowia fizycznego i psychicznego. Prawodawstwo kościelne jest w tym względzie spójne z prawem państwowym. Sobór Watykański

⁹⁴ Statuty, tom I, 83, s. 84.

⁹⁵ Por. Dekret powołujący Fundusz Wzajemnej Pomocy Kapłańskiej, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” 4-6 (2003), s. 232.

⁹⁶ Korespondencja Arcybiskupa Metropolity Gdańskiego, Znak akt. IV F 5 – 120/2019 (Archiwum Kurii Metropolitalnej Gdańskiej).

⁹⁷ Regulamin Funduszu Pomocy Kapłańskiej, Znak akt. XIII A 22 – 1/2019 (Archiwum Kurii Metropolitalnej Gdańskiej).

⁹⁸ Por. List dotyczący Funduszu Pomocy Kapłańskiej, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” 7-9 (2019), s. 407-409.

⁹⁹ Por. kan. 283 § 2, KPK/83.

II naucza, że pracownicy z jednej strony powinni z odpowiedzialnością angażować swój czas i siły w wykonywanie powierzonej im pracy, z drugiej zaś strony powinni wszyscy dysponować wystarczającym odpoczynkiem i czasem wolnym¹⁰⁰. Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II zawiera szczegółowe i wyraźne regulacje w tym zakresie w odniesieniu do proboszcza¹⁰¹ oraz wikariusza¹⁰². Bardziej precyzyjne w tym względzie powinno być prawo partykularne. Statuty III Synodu Gdańskiego podejmują ten temat tylko w odniesieniu do wikariuszy i kapelanów szpitalnych. W pierwszym przypadku dokumenty synodalne stwierdzają, że obowiązki i uprawnienia wikariusza dotyczące rezydencji, urlopów, wynagrodzenia, podatków, ubezpieczeń, zobowiązań płatniczych parafialnych i diecezjalnych itp. są zawarte w zarządzeniach biskupa diecezjalnego¹⁰³. Zarządzenie to znajduje swoją realizację w synodalnym „Rozporządzeniu o prawach i obowiązkach księży wikariuszy”¹⁰⁴. Przytoczony dokument stwierdza, że „wikariusz – podobnie jak proboszcz – ma prawo do miesięcznego urlopu, którego termin zatwierdza Kuria Metropolitalna, po uprzednim potwierdzeniu ze strony proboszcza parafii”¹⁰⁵. Jednocześnie dokument zaznacza, że udział w pielgrzymkach archidiecezjalnych i parafialnych, w obozach, których organizatorem jest parafia lub w rekolekcjach jest w całości lub w części traktowany jako czas pozaurlopowy. Analizując treść tej normy można zauważyć, że pośrednio dotyczy ona również wypoczynku w odniesieniu do proboszcza parafii. Synodalne przepisy odnoszące się do kapelana szpitala stanowią, że ma on obowiązek czas swojego urlopu ustalić z dyrekcją szpitala. Natomiast zastępcę kapelana na czas jego urlopu wyznacza proboszcz miejsca, na którego terenie znajduje się szpital, w porozumieniu z dyrekcją szpitala¹⁰⁶. W innych miejscach dokumentów synodalnych nie ma mowy o wypoczynku duchownych, co oznacza, że nie ma innych norm prawa partykularnego regulujących te kwestie. Przyjętą przez duchownych praktyką jest ustalanie terminu urlopu z proboszczem parafii, w której aktualnie posługują. Najczęściej czas urlopowy przypada na miesiące letnie. Praktyką przyjętą przez wielu duchownych jest też przesyłanie tej informacji do Kurii Metropolitalnej Gdańskiej i prośba skierowana do biskupa o zatwierdzenie czasu wypoczynku.

---

¹⁰⁰ Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), nr 67, s. 1025-1120; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-163.

¹⁰¹ Por. kan. 533 § 2, KPK/83.

¹⁰² Por. kan. 550 § 3, KPK/83.

¹⁰³ Statuty, tom I, 73, s. 81-82.

¹⁰⁴ Por. Statuty, tom II, 1.16, *Rozporządzenie o prawach i obowiązkach księży wikariuszy*, s. 123.

¹⁰⁵ Tamże.

¹⁰⁶ Statuty, tom I, 879, s. 358.

Zakończenie

Statuty III Synodu Gdańskiego zostały promulgowane jako odpowiedź na uchwały II Synod Plenarnego w Polsce. Analiza dokumentacji synodalnej nasuwa wniosek, że ma ona raczej charakter pastoralny niż normatywny. Prawa i obowiązki duchownych nie znalazły wielu szczegółowych unormowań w zakresie prawa partykularnego na gruncie Archidiecezji Gdańskiej. Statuty synodalne podejmują temat praw i obowiązków pewnych grup kapłanów, wiążąc je z urzędami i funkcjami przez nich pełnionymi. Dokumenty synodalne zawierają więc np. szczegółowe rozporządzenia dotyczące praw i obowiązków wikariuszy, instrukcję o wykonywaniu urzędu dziekana, czy też instrukcję o prowadzeniu kancelarii parafialnej, która jest szczegółowym wyliczeniem obowiązków odpowiedzialnego za jej funkcjonowanie proboszcza. Statuty, w swojej generalnej formie, nie dostosowują norm zawartych w Kodeksie prawa kanonicznego Jana Pawła II, a dotyczących obowiązków i praw wszystkich osób duchownych, do warunków życia Archidiecezji Gdańskiej. Przytaczają one naukę Kościoła dotyczącą kapłaństwa sakramentalnego i stanowiącą pozytywne uzasadnienie norm prawnych. Analiza przedmiotu prowadzi do wniosku, że bardziej szczegółowych zarządzeń w analizowanych kwestiach doczekały się tylko: obowiązek stałej formacji kapłańskiej, obowiązek noszenia stroju kapłańskiego oraz prawo duchownych do opieki społecznej. Wydaje się, że pomijając szczegółowe rozwiązania prawne ustawodawca partykularny pozostawia omawiane tematy ustalonym przez lata zwyczajom. Być może nie pogłębia i nie poddaje bardziej szczegółowym rozwiązaniom kwestię praw i obowiązków duchownych, bo za wystarczające w tych sprawach uznaje prawodawstwo powszechne.

Literatura

1. Źródła

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgates*, 25 I 1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984, s. 18-673.
- Congregatio pro Episcopis, Congregatio pro Gentium Evangelizatione, *Instructio De Synodis dioecesis agendis*, 19 III 1997, „Acta Apostolicae Sedis” 89 (1997), ss. 706-727.
- Ioannes Paulus PP. II, *Nova Polonicarum circumscriptionum ecclesiarum compositio „Totus Tuus Poloniae Populus”* (25.03.1992), „Acta Apostolicae Sedis” 84 (1992), s. 1099-1112; tekst polski w: „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 3 (1992), nr 2, s. 4-27.
- Pauli PP. VI, *Litterae Apostolicae Ministeria quaedam motu proprio datae quibus disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur* (15.08.1972), AAS 64 (1972), s. 529-534, tekst polski w: Paweł VI, *List motu proprio wprowadzające nową dyscyplinę w odniesieniu do tonsury, święceń niższych i subdiaconatu w Kościele Łacińskim*, „Wiadomości Diecezji Lubelskiej” 1 (1973), s. 1-5.

- Pius PP. XI, *Dittonis Polonicae. De nova dioecesium latini ritus circumscriptione* "Vixdum Poloniae unistas" (28.10.1925), „Acta Apostolicae Sedis” 17 (1925), s. 521-528.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1120; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-163.
- Statuty III Synodu Gdańskiego, tom I, Gdańsk 2001.
- Statuty III Synodu Gdańskiego, tom I, Gdańsk 2001.

2. Opracowania

- Adamczyk, J., *Rezydencja duchownych w dyspozycjach Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) nr 3-4, s. 111-133.
- Coriden, J.A., Green T.J., Heintschel D.E. (red.), *The Code of Canon Law. A text and commentary*, New York/Mahwah 1985.
- Dubieli, S., *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, Lublin 2007.
- Dyduch, J., *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy Kościoła patrykularnego*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997) nr 3-4, s. 23-36.
- Gałkowski, T., *Zakaz uprawiania handlu i dokonywania transakcji przez duchownych Kościoła katolickiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 25 (2016) 2, s. 79-90.
- Góralski, W., *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988) nr 3-4, s. 35-44.
- Góralski, W., *Lud Boży, Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996.
- Grochowina, M., *Zobowiązanie duchownych do celibatu według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 11-24.
- Kaczmarek, M., *Rady ewangeliczne w życiu kapłana w nauczaniu Jana Pawła II*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 5 (1996), s. 199-210.
- Krukowski, J. (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom II/1 Księga II, Lud Boży*, Poznań 2005.
- Lempa, F., *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, Białystok 2013.
- Lipiec, D., *Trudności we współpracy duchowieństwa i laikatu*, „Studia Teologiczne – Białystok – Drohiczyń – Łomża” 20 (2002), s. 207-224.
- Ozorowski, M., *Urząd i posługa w Kościele*, „Studia Teologiczne” 22 (2004), s. 15-25.
- Pawluk, T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Olsztyn 2010.
- Rincón-Pérez, T., *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 223-274.
- Rozkrut, T., *Nowa Instrukcja o synodach diecezjalnych*, „Prawo Kanoniczne” 42 (1999) nr 1-2, s. 145-156.
- Rychlicki, Cz., *Aktualność soborowego przesłania o formacji kapłańskiej w 50 lat po Soborze*, „Studia Płockie” 42 (2014), s. 91-104.
- Sabbarese, L., *I fedeli costituiti popolo di Dio. Commento al Codice Diritto Canonico libro II, parte I*, Roma 2003.
- Sheehy, G., Brown R., Kelly D., McGrath A. (red.), *The Canon Law. Letter & Spirit. A practical guide to the Code of Canon Law*, London 1999.
- Sitarz, M., *Synod diecezjalny w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 27 (2014), s. 91-106.
- Sweeny, E. A., *The Obligations and Rights of the Pastor of a Parish According to The Code of Canon Law*, Ottawa 2002.

- Walencik, D., *Podstawy prawa duchownych do utrzymania w ujęciu Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych” XV, 2005, nr 1, s. 437-465.
- Wesoły, W., *Kapłan i laikat w Kościele*, w: *Sacerdos Alter Christus. Kapłan w życiu i posłudze Kościoła na progu trzeciego tysiąclecia. Księga Jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin ks. prof. zw. dr. hab. Władysława Nowaka*, red. S. Ropiak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2010, s. 375-387.
- Wierzbicki, P., *Współpraca wiernych świeckich z duchownymi w Kościele partykularnym według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2016.
- Wroceński, J., *Zajęcia zakazane duchownym według Kodeksu Jana Pawła II i uchwał polskich synodów*, w: *Domine, ego servus tuus. Księga Pamiątkowa z okazji 50-lecia kapłaństwa ks. oficjara dr Stefana Kośnika*, red. J. Babiński, Warszawa 2009.
- Żurowski, M., *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984.